

เอกสารประกอบการสัมมนา

พระราชบัญญัติ การศึกษา

เพื่ออนาคตการศึกษาและการวิจัยไทย

“

การจะนำไปสู่การปฏิรูปอย่างแท้จริง
ไม่สามารถใช้กระบวนการคนเดิมได้แต่ต้องอาศัย

คานงัดใหม่ (New Leverage)

”

รวบรวมข้อมูลโดย

ศูนย์รวมผู้เชี่ยวชาญเพื่อการปฏิรูปการศึกษาไทย
(Hub of Talents for Thailand Education Reform)

สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

การจะนำไปสู่การปฏิรูปอย่างแท้จริง ไม่สามารถใช้กระบวนการเดิมได้
แต่ต้องอาศัย "คานงัดใหม่ (New Leverage)"

พระราชบัญญัติการศึกษา

เพื่ออนาคตการศึกษาและการวิจัยไทย

รวบรวมข้อมูลโดย

ศูนย์รวมผู้เชี่ยวชาญเพื่อการปฏิรูปการศึกษาไทย
(Hub of Talents for Thailand Education Reform)
สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ

พระราชบัญญัติการศึกษา เพื่ออนาคตการศึกษาและการวิจัยไทย

จัดทำโดย

ศูนย์รวมผู้เชี่ยวชาญเพื่อการปฏิรูปการศึกษาไทย

Hub of Talents for Thailand Education Reform

สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

พิมพ์ครั้งแรก

สิงหาคม พ.ศ. 2569

จัดพิมพ์

จำนวน 100 เล่ม

ออกแบบ/ทำรูปเล่ม

มูลนิธิการศึกษาเพื่อการพัฒนาทักษะการคิด

777/10 ซอยบ้านกอก 40 หมู่ 12 ตำบลบ้านเป็ด อำเภอเมืองขอนแก่น

จังหวัดขอนแก่น 40000

พิมพ์ที่

ร้านปรีณีสืบสุขสายสาขา1

1/1 (ยูเซ็นเตอร์หลัง ม.ขอนแก่น) ม.27 ต.ศิลา อ.เมือง จ.ขอนแก่น

สงวนลิขสิทธิ์ ตามที่กฎหมายกำหนด

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

ศูนย์รวมผู้เชี่ยวชาญเพื่อการปฏิรูปการศึกษาไทย.

เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการพระราชบัญญัติการศึกษา เพื่ออนาคตการศึกษาและการวิจัยไทย.—ขอนแก่น : ศูนย์รวมผู้เชี่ยวชาญเพื่อการปฏิรูปการศึกษาไทย สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.), 2569.

35 หน้า.

1. การศึกษากับรัฐ -- ไทย. I. ชื่อเรื่อง.

379.593

ISBN 978-974-326-742-0

คำนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ถือเป็นกฎหมายปฏิรูปการศึกษาครั้งสำคัญที่สุดของประเทศไทย เป็นผลจากกระแสการปฏิรูปประเทศภายหลังรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 โดยมีเจตนารมณ์สำคัญในการกำหนดหลักการ สิทธิ หน้าที่ ระบบการศึกษา แนวทางการจัดการศึกษา การบริหารจัดการ การประกันคุณภาพ ครู บุคลากร และการลงทุนทางการศึกษาไว้อย่างในกฎหมายฉบับเดียว ซึ่งทำหน้าที่เป็นทั้งกฎหมายแม่บท และกฎหมายเชิงปฏิบัติการในเวลาเดียวกัน ซึ่งพัฒนาการทางการศึกษาย่อมเป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาความเข้มแข็งของระบบการวิจัยและนวัตกรรมของประเทศ

ตลอดเวลากว่า 27 ปีที่ผ่านมา พระราชบัญญัติฉบับดังกล่าว ถือเป็นกฎหมายแม่บทที่มีความสำคัญสูงสุดต่อการกำหนดทิศทาง โครงสร้าง และคุณภาพระบบการศึกษาของประเทศ รวมทั้งระบบการวิจัยของประเทศ แต่สถานการณ์กลับบ่งชี้ว่าการศึกษาไทยกำลังเผชิญกับวิกฤตคุณภาพและความเหลื่อมล้ำ แม้ว่ากฎหมายดังกล่าวจะได้รับการแก้ไขเพิ่มเติมหลายครั้ง เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างการบริหารราชการ และบริบทของประเทศ อย่างไรก็ตาม แม้ประเทศไทยจะมีความพยายามปฏิรูปการศึกษาอย่างต่อเนื่องภายใต้กรอบของกฎหมายดังกล่าว แต่ผลลัพธ์ด้านคุณภาพผู้เรียน สมรรถนะกำลังคน และความสามารถในการแข่งขันของประเทศกลับยังไม่บรรลุเป้าหมายตามที่สังคมคาดหวัง ส่งผลให้เกิดคำถามสำคัญว่า ปัญหาของการศึกษาไทยเกิดจาก “การดำเนินนโยบาย” หรือเกิดจาก “โครงสร้างของระบบกฎหมาย” ที่รองรับการจัดการศึกษาของประเทศ

ปัจจุบัน ประเทศไทยกำลังเข้าสู่ช่วงเวลาสำคัญของการจัดทำกฎหมายการศึกษาแห่งชาติฉบับใหม่ โดยรัฐบาลและพรรคการเมืองต่าง ๆ ได้เปิดกระบวนการรับฟังความคิดเห็นจากทุกภาคส่วน เพื่อกำหนดทิศทางของกฎหมายที่จะเป็นรากฐานของระบบการศึกษาไทยในอนาคต

จากผลการศึกษาวิกฤตการศึกษาไทยพบว่า การจะนำไปสู่การปฏิรูปอย่างแท้จริง ไม่สามารถใช้กระบวนการเดิมได้ แต่ต้องอาศัย “คานงัดใหม่ (New Leverage)” โดยเฉพาะเรื่อง “ความเป็นอิสระ (Autonomy) ของสถานศึกษา” ซึ่งจะต้องถูกกำหนดไว้ในร่าง พรบ. อย่างเป็นทางการเพื่อปลดล็อกอุปสรรคการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ดังนั้น เพื่อเป็นการสร้างความตื่นตัวให้แก่สังคม และโดยเฉพาะอย่างยิ่งฝ่ายนิติบัญญัติและกลุ่มผู้นำทางการเมืองที่กำลังจะเข้ามามีบทบาทหลักในการออกกฎหมาย ศูนย์รวมผู้เชี่ยวชาญด้านการปฏิรูปการศึกษาไทย ซึ่งได้รับการสนับสนุนให้จัดตั้งขึ้นมาโดยสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ร่วมกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จึงเห็นสมควรให้มีเวทีนำเสนอข้อเท็จจริงทางวิชาการ พร้อมเปิดพื้นที่ให้พรรคการเมืองหลัก ได้ร่วมแสดงวิสัยทัศน์ เพื่อสร้างเจตนาธรรม (Commitment) ร่วมกันในการผลักดันกฎหมายที่จะช่วยแก้ปัญหาการศึกษาได้อย่างตรงจุด โดยเป็นเวทีสำหรับการสัมมนา เรื่อง “พระราชบัญญัติการศึกษาเพื่ออนาคตการศึกษาและการวิจัยไทย”

การสัมมนาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างพื้นที่กลางทางวิชาการสำหรับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิเคราะห์บทเรียนจากอดีต และนำเสนอแนวทางเชิงระบบสำหรับการออกแบบกฎหมายการศึกษาแห่งชาติที่ตอบโจทย์การพัฒนาประเทศในศตวรรษที่ 21 และรองรับการเปลี่ยนผ่านสู่ยุคของเศรษฐกิจฐานนวัตกรรม ปัญญาประดิษฐ์ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยหวังให้ข้อเสนอที่ได้จากการสัมมนาเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาของฝ่ายนิติบัญญัติ รัฐบาล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป โดยในการสัมมนานี้ นอกจากจะเปิดโอกาสให้นักการศึกษาและผู้สนใจทั่วไป มาร่วมระดมความคิดแล้ว ยังได้เชิญหัวหน้าพรรคการเมืองหรือผู้แทน รวมทั้งสื่อมวลชนมาร่วมรับฟังและอภิปรายด้วย

คณะทำงาน

ศูนย์รวมผู้เชี่ยวชาญเพื่อการปฏิรูปการศึกษาไทย
Hub of Talents for Thailand Education Reform
สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

7 สิงหาคม 2569

สารบัญ

คำนำ

กฎหมายการศึกษาไทยในฐานะเครื่องมือหลักเพื่อการพัฒนาการศึกษา ของชาติ: ความเป็นมา, สถานภาพปัจจุบัน และแนวทางสำหรับอนาคต <i>ศาสตราจารย์ ดร.ภาวิช ทองโรจน์</i>	1
จากแยกสามย่านถึงแยกพญาไท: ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ที่สัมผัสจับต้องได้ <i>ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรรถพล อนันตวรฤกษ์</i>	7
ปลดล็อกอัมพาต ในการปฏิรูปการศึกษาไทย <i>ดร.วิริยะ ฤกษ์ชัยพนิช</i>	12
ระบบครูศึกษาและระบบการพัฒนาวิชาชีพ (Teacher Education and Teaching Profession System) <i>รองศาสตราจารย์ ดร.ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์</i>	20

กฎหมายการศึกษาไทยในฐานะเครื่องมือหลักเพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติ: ความเป็นมา, สถานภาพปัจจุบัน และแนวทางสำหรับอนาคต

ศาสตราจารย์ ดร.ภาวิช ทองโรจน์

บทนำ: วิฤตเชิงโครงสร้างและคานงัดใหม่ (New Leverage) ของการศึกษาไทย

ตลอดระยะเวลากว่า 27 ปีที่ผ่านมา ประเทศไทยมีความพยายามอย่างยิ่งยวดในการปฏิรูปการศึกษา มีการลงทุนมหาศาลทั้งในด้านงบประมาณและทรัพยากรบุคคล ทว่าสถานการณ์ปัจจุบันกลับบ่งชี้อย่างชัดเจนว่า การศึกษาไทยยังคงเผชิญกับวิกฤตการณ์ด้านคุณภาพและความเหลื่อมล้ำที่ฝังรากลึก ผลลัพธ์ด้านสมรรถนะของผู้เรียนและความสามารถในการแข่งขันของประเทศยังห่างไกลจากเป้าหมายที่สังคมคาดหวัง คำถามสำคัญที่ทำนายทุกภาคส่วนในขณะนี้คือ ความล้มเหลวเหล่านี้เกิดจาก "การดำเนินนโยบาย" ที่ผิดพลาด หรือแท้จริงแล้วเกิดจาก "โครงสร้างของระบบกฎหมาย" ที่เป็นอุปสรรคและพันนาการการพัฒนาการศึกษาของชาติเอาไว้

จากผลการศึกษาวิกฤตการศึกษาไทย พบข้อเท็จจริงที่ไม่อาจปฏิเสธได้ว่า การจะนำประเทศก้าวข้ามหล่มวิกฤตและมุ่งสู่การปฏิรูปอย่างแท้จริงนั้น ไม่สามารถกระทำผ่านกระบวนการทศนิยมหรือการแก้ไขปัญหที่ปลายเหตุอีกต่อไป ประเทศไทยต้องการ "คานงัดใหม่ (New Leverage)" เพื่อพลิกโฉมระบบ ซึ่งคานงัดที่ทรงพลังที่สุดในบริบทนี้คือการรื้อและปรับโครงสร้างของ "พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542" ที่เคยเป็นกฎหมายสำคัญในอดีต แต่ปัจจุบันได้กลายเป็นโครงสร้างที่ตึงตันและไม่ตอบสนองต่อพลวัตของโลกยุคใหม่

ส่วนที่ 1: ปฐมบท พัฒนาการ และความผิเฒันของกฎหมายแม่บท

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ถือเป็กฎหมายปฏิรูปการศึกษาครั้งสำคัญที่สุดซึ่งถือกำเนิดขึ้นจากเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 (มาตรา 81) ที่กำหนดให้ต้องมีกฎหมายเพื่อปฏิรูปการศึกษา ในยุคเริ่มต้น กฎหมายฉบับนี้ถูกออกแบบมาด้วยความมุ่งหวังอันยิ่งใหญ่ที่จะเปลี่ยนกระบวนทัศน์การเรียนรู้ แจ้งเกิดแนวคิด "ผู้เรียนเป็นสำคัญ (Child-centered)" เพื่อเปลี่ยนผ่านจากการท่องจำสู่การคิดวิเคราะห์ มีการรื้อโครงสร้างส่วนกลางสู่ระบบ "5 แท่ง" เพื่อความเป็นอิสระในการบริหาร กระจายอำนาจสู่เขตพื้นที่การศึกษา กำหนดระบบการประกันคุณภาพ (กำหนด สมศ.) และรับรองสิทธิการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี กฎหมายฉบับนี้จึงทำหน้าที่ประหนึ่งเป็นทั้ง "กฎหมายแม่บท" และ "กฎหมายเชิงปฏิบัติการ" ในเวลาเดียวกัน

อย่างไรก็ตาม เมื่อเวลาผ่านไป บริบทของการจัดการศึกษาในแต่ละระดับมีความซับซ้อนและต้องการความเฉพาะทางมากยิ่งขึ้น พ.ร.บ. ปี 2542 จึงเปรียบเสมือนร่มใหญ่ที่มีการ "แตกกิ่งก้าน" คลอดกฎหมายลูกและกฎหมายเฉพาะทางออกมาดูแลภาคส่วนต่างๆ อย่างต่อเนื่อง เริ่มตั้งแต่ พ.ร.บ. การศึกษาภาคบังคับ (พ.ศ. 2545) พ.ร.บ. สภาครูและบุคลากรทางการศึกษา (พ.ศ. 2546) ตามมาด้วยการแยกตัวของ พ.ร.บ. การอาชีวศึกษา (พ.ศ. 2551) เพื่อความคล่องตัวในการร่วมมือกับภาคเอกชน พ.ร.บ. กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (พ.ศ. 2561) เพื่อแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำ การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ผ่าน พ.ร.บ. การอุดมศึกษา (พ.ศ. 2562) ที่แยกออกจากระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างชัดเจน พ.ร.บ. การพัฒนาเด็กปฐมวัย (พ.ศ. 2562) และล่าสุดคือ พ.ร.บ. ส่งเสริมการเรียนรู้ (พ.ศ. 2566)

วิวัฒนาการทางกฎหมายตลอดสองทศวรรษที่ผ่านมา ส่งผลให้ปัจจุบันตัว พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ 2542 เหลือสาระบัญญัติและผลบังคับใช้หลักๆ เพียงแค่กับ "การศึกษาขั้นพื้นฐาน" เท่านั้น เนื้อหาภายในถูกผสมผสานและกลืนกินด้วยโครงสร้างการบริหารงานส่วนกลาง (สพฐ.) มาตรฐานวิชาชีพ และการประกันคุณภาพระดับพื้นฐาน ในขณะที่หลักปรัชญาและสาระความเป็น "แห่งชาติ (National Umbrella)" กลับเหลืออยู่เพียงหยิบมือ กฎหมายแม่บทจึงตกอยู่ในสภาพที่ผิเฒัน คลาดเคลื่อน และไร้พลังในการเป็นเข็มทิศนำทางระบบนิเวศการศึกษาและการวิจัยในภาพรวมของประเทศ

ส่วนที่ 2: ผลกระทบเชิงโครงสร้างต่อระบบประสาทวิทยาการรับรู้และคุณภาพผู้เรียน

ความบกพร่องของโครงสร้างกฎหมายที่รวมศูนย์และแข็งทื่อ ไม่ได้ส่งผลกระทบแค่ในเชิงการบริหารราชการ แต่ได้สร้างผลกระทบอย่างรุนแรงต่อกระบวนการพัฒนาสติปัญญาของผู้เรียน การบังคับใช้หลักสูตรแกนกลางแบบตายตัวที่ถูกบัญญัติและควบคุมโดยส่วนกลาง ทำให้กระบวนการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนเต็มไปด้วยความกดดัน การยึดเยียดเนื้อหาที่มากเกินไปจนจำเริญและไม่สอดคล้องกับพัฒนาการตามวัย ก่อให้เกิดสภาวะความเครียดเรื้อรังในเด็ก

ในมิติของระบบประสาทวิทยาและแนวทางการเรียนรู้ฐานพัฒนาการสมอง (Brain-Based Learning) เมื่อเด็กต้องเผชิญกับความกดดันจากการเรียนที่ยากหรืออัดแน่นเกินไป ร่างกายจะหลั่งฮอร์โมนความเครียดตัวสำคัญคือ Cortisol ออกมาในปริมาณมาก ฮอร์โมนชนิดนี้จะย้อนกลับไปทำลายเซลล์ประสาทในส่วน Hippocampus ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญอย่างยิ่งของการสร้างความจำระยะยาวและการเรียนรู้เชิงลึก โครงสร้างกฎหมายที่บีบรัดจึงเป็นเสมือนเครื่องมือที่ลดทอนศักยภาพทางสมองของเยาวชนโดยไม่รู้ตัว

ทิศทางของการจัดการศึกษาจึงต้องเปลี่ยนผ่านไปสู่กระบวนการทัศน์ "Teach Less, Learn More" อย่างแท้จริง ซึ่งหมายถึงการลดทอนเนื้อหาที่ผิวเผินลง เพื่อเปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนได้สืบค้นและทำความเข้าใจในเชิงลึก เป็นการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ (Cognitive process) มากกว่าการท่องจำ รวมถึงต้องสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมกระบวนการ Triangulation หรือการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลความรู้จากหลากหลายแหล่ง เพื่อบ่มเพาะทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และการแสวงหาความจริง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ไม่อาจเกิดขึ้นได้ภายใต้โครงสร้างกฎหมายการศึกษาปัจจุบัน

ส่วนที่ 3: ปัญญาประดิษฐ์ (AI) กับการท้าทายปรัชญาการศึกษาแห่งชาติ

นอกจากประเด็นด้านพัฒนาการทางสมองแล้ว บริบทของโลกในศตวรรษที่ 21 กำลังถูกขับเคลื่อนและสั่นคลอนด้วยเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) การมาถึงของ AI ไม่ได้เป็นเพียงแค่เครื่องมือใหม่ แต่เป็นการเปลี่ยนนิยามของการเข้าถึงองค์ความรู้ กฎหมายการศึกษาแห่งชาติฉบับใหม่จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งยวดที่จะต้องวางรากฐานด้าน "นโยบาย AI กับการเรียนรู้"

เพื่อเป็นกติกาส่งเสริมทิศสำหรับสถานศึกษาทั่วประเทศ ควบคู่ไปกับการสร้าง AI Code of Ethics เพื่อกำกับจริยธรรมในการใช้งาน

โจทย์ที่ใหญ่ที่สุดของระบบการศึกษาแห่งอนาคตคือ เมื่อเครื่องจักรสามารถประมวลผลและ "คิด" แทนเราได้ ในหลายมิติ สิ่งเดียวที่มนุษย์ต้องไม่สูญเสียและต้องรักษาไว้ให้ได้คือ "ความเป็นมนุษย์" (Humanity) ความลึกซึ้งทางอารมณ์ วิจารณ์ญาณ และความคิดสร้างสรรค์ การศึกษาจะต้องเป็นบ่อปรการสุดท้ายที่รักษาแก่นแท้ไว้ ซึ่ง พ.ร.บ. การศึกษา 2542 ที่ถูกออกแบบมาสำหรับยุคอุตสาหกรรม ไม่มีความยืดหยุ่นเพียงพอที่จะรองรับความท้าทายแห่งอนาคตนี้ได้เลย

ส่วนที่ 4: ยุทธศาสตร์การรื้อและออกแบบโครงสร้างกฎหมายการศึกษาใหม่

จากบทเรียนความล้มเหลวและการเปลี่ยนแปลงของโลกที่กล่าวมา ข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่สุดสำหรับการปฏิรูปคือ การแยกบทบาทหน้าที่ของกฎหมายการศึกษาออกเป็นอย่างน้อย "สองระดับ" เพื่อแยกส่วนที่ต้องนิ่งและเป็นปรัชญา ออกจากส่วนที่ต้องยืดหยุ่นและเป็นพลวัต ดังนี้

4.1. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ: กฎหมายแม่บทของประเทศ (National Education Umbrella Law) กฎหมายฉบับนี้จะต้องถูกยกระดับให้มีสถานะเป็น "ธรรมนูญการศึกษา" อย่างแท้จริง ทำหน้าที่มองภาพรวมของประเทศ กำหนดเข็มทิศและทิศทาง โดยไม่ลงลึกถึงการบริหารจัดการของหน่วยงานย่อย

- **ปรัชญา สิทธิ และระบบนิเวศ:** ต้องรับรองสิทธิทางการศึกษาตั้งแต่เกิดจนตาย บูรณาการการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ (ในระบบ นอกกระบบ ตามอัธยาศัย) ผ่านระบบเทียบโอนผลการเรียนรู้ระดับชาติ (National Credit Bank)
- **โครงสร้างกำกับนโยบายระดับชาติ (Super Board):** ต้องมีการกำหนดโครงสร้างกลไกระดับชาติที่มีอำนาจเหนือกระทรวง เพื่อกำกับทิศทางและบูรณาการงบประมาณได้อย่างแท้จริง แนวคิดในการจัดตั้งหน่วยงานอิสระระดับชาติ เช่น "สภาการศึกษาเพื่ออนาคตชาติ" (Board of Education for National Futurism - BENF) จึงเป็น

ความจำเป็นเร่งด่วน เพื่อให้ระบบการศึกษาชาติขับเคลื่อนไปสู่อนาคตโดยไม่ถูก
แทรกแซงจากวงจรการเมืองระยะสั้น

- **การจัดสรรทรัพยากร:** ต้องวางหลักการการอุดหนุนงบประมาณแบบมุ่งเป้าที่ตัว
ผู้เรียน (Demand-side financing)

4.2. พระราชบัญญัติการศึกษาขั้นพื้นฐาน: กฎหมายเชิงปฏิบัติการ (Basic Education
Operational Law) กฎหมายฉบับนี้คือ "คู่มือปฏิบัติการ" ที่ออกแบบมาเพื่อปลดล็อกข้อจำกัด
ทางราชการ และพุ่งเป้าไปที่คุณภาพห้องเรียนโดยตรง

- **ความเป็นนิติบุคคลและความเป็นอิสระ (School Autonomy):** นี่คือหัวใจสำคัญ
ของการปฏิรูป ต้องกำหนดให้สถานศึกษาเป็นนิติบุคคล มีอำนาจบริหารจัดการ
งบประมาณ วิชาการ และงานบุคคลด้วยตนเองอย่างเบ็ดเสร็จ โดยมี "คณะกรรมการ
สถานศึกษา (School Board)" ที่เข้มแข็งคอยกำกับดูแลทิศทาง
- **การจัดการโครงสร้างการศึกษาและหลักสูตร:** ในเชิงระบบ ควรมีการรื้อโครงสร้าง
การจัดการเรียนการสอน โดยจัดให้การศึกษาภาคบังคับ 9 ปี เป็นระบบเดียวกันที่มี
ความต่อเนื่อง ไร้รอยต่อ เพื่อป้องกันการสูญเปล่าทางการศึกษา (Learning loss)
ระหว่างช่วงชั้น แล้วจึงต่อยอดด้วยระดับมัธยมศึกษาตอนปลายอีก 3 ปี พร้อมกันนี้ต้อง
ยกเลิกหลักสูตรแกนกลางที่ตายตัว เปลี่ยนเป็นการกำหนดเพียง "กรอบสมรรถนะ
ขั้นต่ำ (Core Competencies)" เพื่อให้โรงเรียนนำไปออกแบบหลักสูตรให้สอดคล้อง
กับบริบทของตน
- **การบริหารงานบุคคลและบทบาทหน่วยงาน:** ต้องออกแบบระบบการประเมินและ
การพัฒนาริชาชีพครูใหม่ โดยผูกความก้าวหน้าไว้กับพัฒนาการของนักเรียนอย่าง
แท้จริง และเปลี่ยนบทบาทของกระทรวงศึกษาธิการจาก "ผู้บังคับบัญชา"
ให้กลายเป็น "ผู้สนับสนุน (Facilitator)" ด้านทรัพยากรและการวิจัย

บทสรุป: ก้าวต่อไปเพื่ออนาคตการศึกษาและการวิจัยไทย

การพิจารณาร่างกฎหมายการศึกษาแห่งชาติฉบับใหม่ที่กำลังจะเกิดขึ้นนี้ ไม่ใช่เพียงแค่กระบวนการทางนิติบัญญัติทั่วไป แต่คือช่วงเวลาชี้ชะตา (Make or Break) ของระบบการศึกษาและโครงสร้างพื้นฐานด้านการวิจัยและนวัตกรรมของประเทศไทย การจัดสัมมนาวิชาการในวันนี้ จึงเป็นเวทีสำคัญในการสร้างข้อเสนอเชิงนโยบาย (Policy Recommendations) ที่เป็นรูปธรรม และผลักดันให้เกิด "สมุดปกขาว (White Paper)" เพื่อนำเสนอต่อฝ่ายนิติบัญญัติและรัฐบาล

สิ่งสำคัญที่สุดคือ การสร้างความตื่นตัวและเจตนาแน่วแน่ (Commitment) ร่วมกันของทุกภาคส่วน ทั้งภาควิชาการ ภาควิชาการเมือง และสังคม ว่าถึงเวลาแล้วที่เราจะต้องกล้าหาญเพียงพอที่จะรื้อโครงสร้างกฎหมายการศึกษาที่ล้าหลัง แยกส่วนประกอบให้ชัดเจน และสร้างกลไกที่มอบความเป็นอิสระแก่สถานศึกษาอย่างแท้จริง เพื่อเตรียมความพร้อมให้เยาวชนไทยสามารถยืนหยัดและแข่งขันได้ในโลกศตวรรษที่ 21 ได้อย่างเต็มภาคภูมิ

จากแยกสามย่านถึงแยกพญาไท: ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่สัมผัสจับต้องได้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรรถพล อนันตวรสกุล

ในกทม. มีถนนใจกลางเมืองอยู่เส้นหนึ่งที่มีผู้เขียนคิดว่ามีความพิเศษในการสะท้อนภาพความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาได้อย่างน่าสนใจ นั่นคือ ถนนพญาไท โดยเฉพาะช่วงตอนที่เริ่มมาจากสี่แยกสามย่านจนถึงสี่แยกพญาไท เหตุผลที่ว่าพิเศษนั้นก็เพราะตั้งแต่หัวถนนจากสามย่านสองข้างทาง ไปจนถึงแยกพญาไท เต็มไปด้วยโรงเรียน สถาบันศึกษา อาคารพาณิชย์ที่ทำธุรกิจเกี่ยวข้องกับการศึกษา จนถึงหน่วยงานรัฐ และองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการศึกษา

ช่วงตอนแรกของถนน จากสามย่านถึงแยกปทุมวันมีโรงเรียน 5 แห่ง และมหาวิทยาลัย 2 แห่ง ซึ่งแม้จะต่างสังกัดแต่ก็ทำหน้าที่ร่วมกันในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของชาติให้เติบโตใหญ่เป็นกำลังสำคัญของสังคมไทย ทว่าข้อขึ้น พื้นเพที่มา ความแตกต่างอย่างมากของโรงเรียนทำให้โรงเรียนวัดหัวลำโพง ซึ่งเป็นโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานครและโรงเรียนพุทธจักรวิทยา ซึ่งเป็นโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ที่หัวถนน ไม่ได้อยู่ในความสนใจอันดับแรก ๆ ของพ่อแม่ผู้ปกครองจนต้องดิ้นรนพาลูกหลานมาสอบแข่งขัน ต่างไปจากโรงเรียนอีก 3 แห่ง ที่ตั้งอยู่สองฝั่งของถนนพญาไท ได้แก่ โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ฝ่ายประถม) และโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา ซึ่งต่างก็ได้รับความนิยมเชื่อถือจากผู้ปกครองในการส่งบุตรหลานเข้าเรียน และมีอัตราการแข่งขันในการสอบคัดเลือกเข้าเรียนสูงเป็นอันดับต้น ๆ ของไทย (Thai PBS, 2560)

ความแตกต่างประการที่สอง คือ นักเรียนของโรงเรียนวัดหัวลำโพงเกือบทั้งหมดมาจากครอบครัวที่อาศัยอยู่ใกล้โรงเรียน ทั้งที่อาศัยอยู่ถาวรและโยกย้ายตามครอบครัวมา ส่วนโรงเรียนพุทธจักรวิทยา นักเรียนจำนวนหนึ่งมาจากครอบครัวในพื้นที่ และอีกจำนวนหนึ่งมา

จากชุมชนอื่น ๆ พื้นที่เฉลี่ยของครอบครัวนักเรียนทั้งสองโรงเรียนอยู่ในระดับชนชั้นกลาง และพบว่านักเรียนส่วนมากพอสมควรต้องทำงานพิเศษ หรือช่วยงานครอบครัวเพื่อหารายได้ระหว่างเรียน ขณะที่อีก 3 โรงเรียนที่เหลือ นักเรียนเกือบทั้งหมดไม่ได้มีภูมิลำเนาในพื้นที่ใกล้เคียง ส่วนมากอาศัยอยู่ย่านชานเมืองที่ต้องใช้เวลาในการเดินทาง ชุมชนรอบพื้นที่จึงไม่ใช่ชุมชนของพวกเขา นอกจากจะมีบางส่วนที่ครอบครัวมาจับจองซื้อหาและเช่าคอนโดใกล้โรงเรียนเป็นที่พักอาศัยเพื่อเอื้อให้นักเรียนเดินทางมาเรียนสะดวก หากพิจารณาจากพื้นที่ทางเศรษฐกิจสังคม นักเรียนส่วนใหญ่มาจากครอบครัวชนชั้นกลาง ระดับปานกลางไปจนถึงชนชั้นกลางระดับบน ที่ครอบครัวมีศักยภาพในการหนุนเสริมโอกาสทางการศึกษาได้อยู่ระดับดีถึงดีมาก กล่าวคือหากหลังเลิกเรียนนักเรียนของโรงเรียนกลุ่มแรกจะต้องรีบกลับไปช่วยทำงานที่บ้าน หรือข้ามถนนมาทำงานพิเศษที่ร้านรวงในจามจุรีสแควร์ซึ่งมีพื้นที่มอลล์เล็ก ๆ ฝั่งตรงข้ามเด็กนักเรียนกลุ่มที่สองก็จะใช้เวลาอยู่กับโรงเรียนกวดวิชา ทำกิจกรรมพิเศษรอเวลาคนในครอบครัวขับรถมารับกลับบ้าน หรือกระทั่งแวะทานอาหารในร้านค้าที่นักเรียนกลุ่มแรกทำงานพิเศษอยู่

ภาพดังกล่าวจึงสะท้อนความเป็นสังคมเชิงซ้อนที่เต็มไปด้วยความเหลื่อมล้ำทางโอกาส เมื่อโรงเรียนบางแห่งรองรับเด็กที่มาจากครอบครัวกลุ่มกลางถึงบน ขณะที่โรงเรียนบางแห่งกลายเป็นพื้นที่รองรับนักเรียนอีกกลุ่ม ทั้งที่โรงเรียนสองกลุ่มนี้ตั้งอยู่ห่างกันไม่ถึงสองป้ายรถเมล์

นักเรียนของโรงเรียนทั้งสองกลุ่ม คือ เด็ก ๆ และคนหนุ่มสาวรุ่นราวคราวเดียวกัน ครูผู้สอนในโรงเรียนทั้งสองกลุ่มก็คือคุณครูรุ่นราวคราวเดียวกัน แต่พวกเขาใช้ชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมการเรียน การทำงาน และผู้คนแวดล้อมที่แตกต่างกัน เหนืออื่นใดพวกเขามีโอกาสที่จะเข้าถึงการทุ่มเทจากรัฐและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาในการสร้างคุณภาพโรงเรียนที่แตกต่างกันอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นด้วยเงินงบประมาณอุดหนุนรายหัวที่จัดสรรตามจำนวนนักเรียน การได้รับสนับสนุนจากเครือข่ายผู้ประกอบการและศิษย์เก่า การให้โอกาสได้เข้า

ร่วมในสารพัดโครงการเพื่อสร้างความเข้มแข็งเชิงวิชาการและความเป็นเลิศด้านต่าง ๆ ให้กับครูและนักเรียน ฯลฯ

ประเด็นที่น่าสนใจคือความเหลื่อมล้ำที่ว่านี้ไม่ใช่เป็นสิ่งที่บังเอิญเกิดขึ้น แต่ค่อย ๆ ถูกทำให้เกิดขึ้น และถูกทำให้ผู้คนในสังคมมองว่าเรื่องปกติที่ยอมรับได้ จนดูเหมือนโลกสองใบของเด็กสองกลุ่มที่เหลื่อมซ้อนกันอยู่หาร่องรอยให้มีพื้นที่ที่จะแบ่งปันร่วมกันแทบไม่ได้เลย

พวกเขาต่างกันตั้งแต่พื้นเพของครอบครัว ก่อนจะได้รับการสนับสนุนให้เข้าถึงโรงเรียน ซึ่งนอกจากไม่ได้ช่วยให้พวกเขาได้มีโอกาสขยับเพดานของตนเองขึ้นไป ยังแทบจะกลายเป็นการจับแยกให้ชัดเจนมากขึ้นว่า **“ใครควรอยู่ที่ใดในสังคมนี้”** แม้จะไม่ได้ปรากฏเป็นกติกากฎเกณฑ์ที่บังคับให้ทุกอย่างต้องเป็นไปตามเส้นที่ถูกขีดไว้ แต่วิถีดังกล่าวก็ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องและดูที่ท่าทีว่าจะยังดำเนินต่อไปตราบเท่าที่ผู้คนในสังคม **“ยังยอมรับมันได้”** น่าสนใจว่ากติกาเหล่านี้นัยนัยกับตัวบทกฎหมายทางการศึกษา และกฎหมายรัฐธรรมนูญที่พยายามพูดถึงความเสมอภาค เท่าเทียม เป็นธรรม แต่ในภาคปฏิบัติมันกลับกลายเป็นคนละเรื่อง

ภาพเหลื่อมซ้อนและแบ่งแยกด้วยเครื่องมือที่ชื่อว่าการศึกษานี้ ยังถูกตอกย้ำด้วยการดำรงอยู่ของมหาวิทยาลัยสองแห่งบนถนนสายเดียวกัน นั่นคือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก (อู่เทนถาว) ซึ่งเป็นเหมือนภาพแทนของสถาบันอุดมศึกษาที่มีที่มาต่างกัน นั่นคือ สถาบันอุดมศึกษาสามัญที่เน้นการเตรียมบัณฑิตในสายวิชาการและวิชาชีพ และสถาบันอุดมศึกษาที่ต่อยอดขึ้นมาจากสถาบันอาชีวศึกษาที่เน้นการเตรียมบุคลากรสายอาชีพ แม้ปัจจุบันจะได้รับคำเรียกขานมหาวิทยาลัยเหมือนกัน แต่ในทัศนะของผู้คนทั่วไปก็ยังคงติดกับภาพทรงจำเดิม ๆ ของความแตกต่างระหว่างโรงเรียนฝึกหัดข้าราชการกับโรงเรียนช่าง และความแตกต่างนี้ก็ฝังรากลึกลงในชุดความคิดและค่านิยมในการจัดการศึกษาอย่างเป็นทางการ (Formal Education) ทั้งระบบของสังคมไทย

นอกจากการพิจารณาการศึกษาที่จัดเป็นทางการผ่านโรงเรียน และมหาวิทยาลัยแล้ว ณ มุมหนึ่งของแยกปทุมวัน ยังเป็นที่ตั้งของหอศิลปวัฒนธรรมกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ตามอัธยาศัยสำคัญกลางเมืองใหญ่ ด้วยความโอ่อ่าของสถานที่ หน้าตาของร้านอาหารกาแฟ

ร้านหนังสือ ร้านขายสินค้าศิลปะและการออกแบบ ไปจนถึงนิทรรศการหมุนเวียน และคอลเลกชันศิลปะที่จัดแสดงอยู่ชั้นบนสุดของตัวอาคาร ผู้เขียนจึงเต็มไปด้วยคำถามอิงลวนอยู่ในความคิดว่าจะมีเด็ก ๆ และเยาวชนที่พักอาศัยในชุมชนละแวกใกล้เคียง เช่น ชุมชนสองฝั่งของคลองแสนแสบย่านสะพานหัวช้าง ชุมชนหลังวัดปทุมวนาราม ฯลฯ สักกี่รายที่จะหาญกล้าพอจะเดินเข้าไปนั่งเล่นนอนเล่นอ่านหนังสือที่ห้องสมุดชั้นล่าง และจะมีสักกี่คนที่มีเงินในกระเป๋ามากพอจะจ่ายค่าอาหารเครื่องดื่มหลายร้อยบาท เดินฝ่าร้านรวงสุดทันสมัยขึ้นไปชมงานศิลปะ ณ ชั้นบนสุดที่จัดแสดงงานอยู่

ผู้เขียนอยากทิ้งท้ายความเรียงชิ้นนี้ด้วยการกล่าวถึงสี่แยกพญาไทอันเป็นจุดหมายปลายทางของการบอกเล่าอย่างย่อถึงความเหลื่อมล้ำที่จับต้องได้ในการเข้าถึงการศึกษา เรื่องย้อนแย้งที่ชวนทบทวนก็คือในละแวกใกล้เคียงกัน เราสามารถพบเจออาคารที่ถูกออกแบบมาเพื่อรองรับโรงเรียนกวดวิชานับสิบแห่งสำหรับเด็กและเยาวชนทุกช่วงวัย อาคารที่ว้านอยู่นั้นอยู่ห่างจากสำนักงานของสถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (สทศ.) ที่รับผิดชอบการจัดสอบระดับชาติในชุดวิชาต่าง ๆ เพียงการเดินเท้า 5 - 10 นาที เท่านั้นเอง เด็กและเยาวชนจากครอบครัวแบบใดกันที่พร้อมจ่ายเงินนับพันนับหมื่นต่อเดือนในการส่งบุตรหลานมาใช้เวลาเย็น ย่ำค่ำคืนและวันหยุดสุดสัปดาห์อยู่กับห้องเรียนกวดวิชาเพื่อเป้าหมายในการเข้าเรียนต่อในโรงเรียนและมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงยิ่ง ๆ ขึ้นไป และใช่หรือไม่ว่า ขณะที่มีคนพร้อมจ่ายอยู่จำนวนหนึ่ง ยังผู้ปกครองอีกจำนวนมากที่สาละวนดิ้นรนทำงานหารายได้ชักหน้าไม่ถึงหลัง

ขณะที่เราออกแบบการวัดระดับชาติด้วยข้อสอบชุดเดียวกัน แต่โอกาสที่พ่อแม่ผู้ปกครองจะสนับสนุนและเตรียมบุตรหลานให้พร้อมที่สุดสำหรับการตัดสินใจเส้นทางโอกาสในการศึกษาต่อกลับยิ่งต่างกันด้วยความสามารถที่จะจ่าย ทั้งการจ่ายผ่านการส่งลูกหลานเข้าเรียนในระบบการศึกษาของโรงเรียนที่มีชื่อเสียง และการ “จ่ายเพิ่ม” กับการกวดวิชาตั้งแต่วัยเยาว์ยังเป็นเด็กเล็กจนถึงระดับหลังปริญญา จะหวังให้โรงเรียนช่วยลดความเหลื่อมล้ำ โรงเรียนก็กลายเป็นพื้นที่ของความเหลื่อมล้ำเสียเอง และหากจะใช้กลไกอื่น ๆ เพิ่มเติม “คุณต้องจ่าย” จ่ายเพื่ออนาคตที่ดีกว่า และแพงกว่า

เรากำลังออกแบบการศึกษาแบบใหม่เพื่อเตรียมคนรุ่นใหม่ของเรา เรากำลังสร้างความเชื่อ ค่านิยมแบบใหม่ให้ติดตัวเขาไป เมื่อบางคนบางกลุ่มเข้าถึงทุกโอกาสและทุกความเป็นไปได้ แต่บางคนบางกลุ่มต้องดิ้นรนจนท้อเพื่อให้พออยู่ได้ และมีโอกาสจำกัดเต็มทีที่จะเข้าถึงความหวัง ความใฝ่ฝัน และคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าด้วยการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึง และเท่าเทียม

ถนนสายหนึ่งจากแยกสามย่านถึงแยกพญาไทบอกเล่าเรื่องราวให้เราได้เห็นมากเพียงนี้ แต่จริงหรือไม่ว่าในสังคมไทยยังมีถนนอีกหลายสายที่ทอดยาวจากเมืองสู่ชนบท จากหมู่บ้านอันห่างไกลสู่เขตเทศบาล จากเทศบาลเล็กๆ สู่เมืองอันพลุกพล่าน และตลอดสองข้างทาง จากต้นทางสู่ปลายทาง ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษายังดำรงอยู่เสมอมาและไม่ได้ได้รับความใส่ใจมากพอจากผู้คนในสังคมที่จะหาทางจัดการแก้ไขและออกแบบกลไกใหม่ที่จะนำมาซึ่งสังคมอีกแบบที่เกื้อกูลและไม่ทอดทิ้งกัน

พลตลิ่งอัมพาท ในการปฏิรูปการศึกษาไทย

ดร.วริยะ ฤกษ์พานิชย์

บทนำ

ตลอดระยะเวลาเกือบสองทศวรรษของการทำงานในแวดวงวิชาการด้านการศึกษาและมีส่วนร่วมในเวทีนโยบายการศึกษาของประเทศมาโดยตลอด ภาพเหตุการณ์ที่ปรากฏขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่า คือ การประชุมสัมมนาซึ่งมีข้อเสนอเชิงนโยบายที่เต็มไปด้วยหลักการดีๆ และมีงานวิจัยที่น่าเชื่อถือ พร้อมข้อสรุปที่สนับสนุนนโยบายเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงมากมาย ไม่ใช่แค่เวทีระดับนโยบายแต่ยังรวมถึงภาคประชาสังคม และในชุมชนการศึกษาหลากหลาย ในช่วงเวลาที่ผ่านมามีคนที่ตื่นตัวเรื่องการศึกษามากขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากทุกภาคส่วน เขาห่วงการศึกษาเรา และแทบทุกเครือข่ายต่างมีข้อสรุปที่ไปในทางเดียวกันคือ เราต้องเปลี่ยนแปลง

แต่เมื่อหันมาดูผลลัพธ์ ของการปฏิรูปการศึกษา ในทางปฏิบัติ เรากลับพบความจริงว่า

ระบบการศึกษาไทยแทบไม่ได้ก้าวออกไปจากจุดเดิมเลย

ปรากฏการณ์เช่นนี้ นำไปสู่คำถามสำคัญว่า

อะไรคืออุปสรรคที่แท้จริงซึ่งขัดขวางการเปลี่ยนแปลงของระบบการศึกษาไทยกันแน่

คำตอบของคำถามนี้ไม่ใช่เรื่องของการขาดแคลนงบประมาณทางการศึกษา เพราะประเทศไทยจัดสรรงบประมาณด้านการศึกษาสูงเป็นอันดับต้นๆ เมื่อเปรียบเทียบกับสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) และไม่ได้เกิดจากการขาดแคลนบุคลากรที่มีความสามารถ หากแต่แก่นแท้ของปัญหานั้นอยู่ที่ ระบบ และสิ่งที่เรียกว่า “จิตวิทยาแห่งความกลัว” ที่เข้าครอบงำระบบการบริหารจัดการศึกษาของไทยมาโดยตลอด

สังคมการศึกษาไทยถูกขับเคลื่อนด้วยความกังวลต่อความเสี่ยงมากกว่าความปรารถนาที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลง เรารอค่ำสั่ง มากกว่าจะนำเสนอ และเมื่อมีข่าวการเปลี่ยนแปลง เรามักจะต่อต้านมากกว่าจะร่วมมือ

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในระบบส่วนใหญ่มักประเมินสถานการณ์จากฐานประโยชน์และความปลอดภัยของตนเองในปัจจุบัน มากกว่าการมองไปที่อนาคตและสมรรถนะของผู้เรียนในวันข้างหน้า

ความกลัวนี้เองที่กลายเป็นเครื่องมืออันทรงพลังในการต่อต้านการเปลี่ยนแปลง

เมื่อใดก็ตามที่มีความพยายามในการผลักดันพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับใหม่ หรือการปรับเปลี่ยนโครงสร้างอำนาจ เปลี่ยนหลักสูตร ฯลฯ การคัดค้านและกระแสประท้วงจะถูกจุดขึ้นทันทีตั้งแต่กระบวนการร่างกฎหมายยังไม่เสร็จ ร่างหลักสูตรยังไม่ประกาศ ก็จะเริ่มมีวาทกรรมทางการเมืองซึ่งมักจะอ้างความหวังดีและความปลอดภัยของระบบราชการบังหน้า ทั้งที่ในความเป็นจริง สาเหตุสำคัญของการคัดค้านมักเกิดจากกลุ่มอำนาจ ที่ใช้ประโยชน์จากความกลัวของครูและบุคลากรทางการศึกษาในการปกป้องอำนาจ หากปราศจากการวิเคราะห์และรื้อถอนจิตวิทยาแห่งความกลัวนี้อย่างตรงไปตรงมา ข้อเสนอในการปฏิรูปกฎหมายใดๆ ก็ตาม ย่อมตกเป็นเหยื่อของอัมพาตเชิงนโยบายแบบที่เคยเป็นมาในอดีต

บทเรียน

ปัญหาการศึกษาไทยจะเห็นชัดมาก ถ้าเรานำแนวทาง นโยบาย และการลงมือเปลี่ยนแปลงจริงของประเทศไทยไปเปรียบเทียบกับประเทศต่างๆ เราได้เริ่มต้นการปฏิรูปการศึกษาระลอกใหญ่พร้อมๆ กับหลายประเทศทั่วโลก ในช่วงทศวรรษ 2540 ตอนนั้น มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งได้รับการยอมรับในขณะนั้นว่ามีหลักการก้าวหน้า

ประเทศอื่นๆ เขาก็ปฏิรูปการศึกษาพร้อมๆ เรา แต่ เขาก้าวหน้าไปไกล เพราะเขาลงมือเปลี่ยนจริง ในขณะที่เรากลับประสบภาวะแช่แข็ง กรรมการมากมาย นโยบายดีๆ แต่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง

ประเทศที่เขาเริ่มพร้อมๆ เรา เขาทำอะไร ทำไมเขาประสบความสำเร็จในการปฏิรูปการศึกษา ถ้าดูรายละเอียดแล้วน่าตกใจ เพราะจะพบว่าพวกเขาไม่ได้เริ่มต้นจากการมีทรัพยากรที่เหนือกว่า คือไม่ได้ใช้คนมากกว่า ไม่ได้ใช้เงิน งบประมาณมากกว่าเราเลย แต่เขาเริ่มต้นจากกล้าปลดล็อกระบบการบริหารที่รวมศูนย์ เอสโตเนียเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุด ประเทศที่เคยมีข้อจำกัดทั้งด้านเศรษฐกิจและทรัพยากรหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียต กลับเลือกมอบความเป็นอิสระให้แก่โรงเรียนและครูอย่างแท้จริง รัฐทำหน้าที่เพียงกำหนดเป้าหมายร่วมของประเทศ ขณะที่การออกแบบหลักสูตร การใช้เทคโนโลยี และนวัตกรรมการเรียนรู้ถูกตัดสินใจโดยผู้ที่อยู่หน้างาน ผลลัพธ์คือเอสโตเนียก้าวขึ้นเป็นหนึ่งในประเทศที่มีผลการประเมิน PISA สูงที่สุดของโลก และได้รับการยอมรับในฐานะสังคมดิจิทัลชั้นนำ แนวทางเดียวกันนี้ยังปรากฏในเวียดนาม ซึ่งปรับหลักสูตรจากระบบที่เน้นการท่องจำไปสู่หลักสูตรฐานสมรรถนะ (Competency-Based Curriculum) พร้อมทั้งกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นและโรงเรียน มีบทบาทมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนเวียดนามพัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่องจนแซงหน้าหลายประเทศ รวมถึงประเทศไทยแบบไม่ติดฝุ่น ในการประเมินอะไรก็ตามที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพการศึกษา ระดับนานาชาติ ส่วนสิงคโปร์แสดงให้เห็นอีกมิติหนึ่งของการปฏิรูป คือ เขาเชื่อว่าหลักสูตรไม่ใช่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่แตะต้องไม่ได้ แต่เป็นเครื่องมือที่ต้องปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับโลกที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ นโยบาย Teach Less, Learn More จึงไม่ใช่เพียงการลดเนื้อหา หากแต่เป็นการคืนพื้นที่แห่งความคิดสร้างสรรค์ให้แก่ครูและผู้เรียน

ส่วนไทยเรา ทำอะไร

เราทำตรงกันข้ามกับแนวทางสากลที่เขาประสบความสำเร็จ

โครงสร้างการศึกษาของไทยกลับยังคงผูกติดอยู่กับหลักสูตรแกนกลางที่แข็งตึง และใช้มากกว่าสิบปี

เนื้อหาล้าหลัง และยังมีตัวชี้วัดจำนวนมาก จนครูยากที่จะมีอิสระ ไม่อาจจัดกิจกรรมที่หลากหลาย ยากที่จะสอนแบบผู้เรียนตื่นตัว เพราะการอัดแน่นเนื้อหาและการวัดผลผ่านการจำข้อสรุปจากงานวิจัยเชิงสังเคราะห์ขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) ร่วมกับธนาคารโลก (World Bank) ยืนยันตรงกันว่า การยกระดับคุณภาพการศึกษา และการลดความเหลื่อมล้ำอย่างยั่งยืน คือ ความเป็นอิสระของสถานศึกษา (School Autonomy) ที่ทำงานร่วมกับระบบรับผิดชอบที่เข้มแข็ง (Accountability)

แต่ทว่านโยบายการศึกษาของไทยในรอบสองทศวรรษที่ผ่านมากลับดำเนินไปในทางตรงกันข้าม ด้วยการเพิ่มขั้นตอนการประเมิน ตรวจสอบ และสร้างการควบคุมจากส่วนกลาง ซึ่งนอกจากจะไม่สามารถยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ได้แล้วยังเป็นการบั่นทอนต่อความเป็นวิชาชีพของครูอย่างร้ายแรง

บทพิสูจน์

เมื่อระบบการบริหารแบบสั่งการจากบนลงล่าง (Top-down Management) พิสูจน์แล้วว่าไร้ประสิทธิภาพในการรับมือกับ การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อนในยุคนี้ การสร้างความเป็นอิสระของสถานศึกษา (School Autonomy) จึงไม่ใช่ทางเลือกหากแต่เป็น ทางแรกที่เราต้องทำเพราะมันคือ “คานงัด” ทางเดียวที่เหลืออยู่ในการแก้ปัญหากฎหมายและการปฏิรูปการศึกษา

การมอบความเป็นอิสระนี้ไม่ได้มีความหมายถึงการปล่อยให้สถานศึกษาดำเนินงานโดยปราศจากการกำกับดูแล หากแต่เป็นการปรับเปลี่ยนบทบาทของภาครัฐจากการเป็น “ผู้บังคับบัญชา” ไปสู่การเป็น “ผู้สนับสนุนเชิงระบบ”

ในเชิงวิชาการ ความเป็นอิสระของสถานศึกษาที่สมบูรณ์ต้องครอบคลุมสามเรื่องที่เกี่ยวข้องกัน เรื่องแรกคือ ความเป็นอิสระทางวิชาการและหลักสูตร (Academic & Curriculum Autonomy) ซึ่งการปฏิรูปกฎหมายต้องยกเลิกการบังคับใช้หลักสูตรแกนกลางแบบ รายละเอียดแน่นหนา แล้วเปลี่ยนไปสู่การกำหนดเพียง “กรอบสมรรถนะขั้นต่ำ (Core Competencies)” เพื่อเปิดโอกาสให้สถานศึกษาและชุมชนร่วมกันออกแบบหลักสูตรที่สอดคล้องกับศักยภาพของผู้เรียนและบริบทของท้องถิ่นอย่างแท้จริง เรื่องนี้อาจฟังดูยากแต่ส่วนกลางอาจจะทำตัวอย่างหลักสูตรที่หลากหลายโดยมาจากครูหน้างาน เราจะมีแนวทางมากมาย เครื่องมือ สื่อ ที่ทันโลก ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อครูทั้งประเทศที่ได้นำไปปรับใช้ในบริบทของโรงเรียนที่แตกต่างกัน

เรื่องที่สองคือ ความเป็นอิสระทางการบริหารและงบประมาณ (Administrative & Financial Autonomy) ซึ่งมุ่งเน้นการยกระดับสถานศึกษาให้มีฐานะเป็นนิติบุคคลอย่างแท้จริง มีอำนาจในการบริหารจัดการงบประมาณแบบวงเงินรวม (Block Grant) ที่มีความคล่องตัวในการบริหารงานบุคคลตลอดจนความสามารถในการสร้างความร่วมมือเชิงยุทธศาสตร์กับภาคเอกชนและภาคสังคม โดยไม่ต้องผ่านขั้นตอนการอนุมัติอันซับซ้อนของระบบราชการ

และเรื่องสุดท้ายคือ ความเป็นอิสระในการจัดการเรียนรู้ของครู (Pedagogical Autonomy) ซึ่งมุ่งหมายที่จะคืนครูให้แก่ห้องเรียนผ่านการลดภาระงานเอกสารการประกันคุณภาพที่ซ้ำซ้อนแล้วปลดล็อกให้ครูสามารถใช้วิธีการสอนที่หลากหลายเพื่อพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนเป็นรายบุคคลอย่างแท้จริง

บทวิเคราะห์

แม้ว่าหลักการความเป็นอิสระของสถานศึกษาจะได้รับการรองรับด้วยงานวิจัยระดับนานาชาติอย่างหนักแน่น แต่ในความเป็นจริง การผลักดันเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงใดๆ ก็จะต้องเจอกับแรงต้านอย่างรุนแรง คำถามเพื่อจุดกระแส เช่น “โรงเรียนพร้อมแล้วหรือยัง?” “หากมอบอิสระแล้วจะเกิดการทุจริตหรือไม่?” หรือ “ครูมีความสามารถเพียงพอในการพัฒนาหลักสูตรเอง

หรือไม่?” มักถูกยกขึ้นมาสร้างแนวร่วมการต่อต้านเสมอในเวทีพิจารณานโยบาย และจะมีเรื่องราวแรงๆตามมาในสื่อออนไลน์

คำถามเหล่านี้ ดูเหมือนจะเป็นความห่วงใยในคุณภาพการศึกษา แต่ในเชิงจิตวิทยา มันคือการใช้ “กลยุทธ์สร้างความกลัว” เพื่อรักษาโครงสร้างอำนาจเดิม เพราะเขารู้ว่าความกลัวเป็นพื้นฐานที่สามารถกระตุ้นให้เกิดการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงได้ง่ายที่สุด เมื่อร่างกฎหมายการศึกษาฉบับใหม่เสนอให้มีการกระจายอำนาจ กลุ่มผู้เสียประโยชน์เชิงโครงสร้างมักบิดเบือนสาระสำคัญด้วยการสร้างข่าวลือเชิงลบเกี่ยวกับการตกระดับวิทยฐานะ การแปรรูปสถานศึกษา หรือการสูญเสียสวัสดิการของครู ฯลฯ

เมื่อผู้ปฏิบัติงานในระดับพื้นที่ได้รับข้อมูลที่ไม่ครบถ้วนหรือถูกบิดเบือนล่วงหน้า โดยที่ฝ่ายผลักดันนโยบายยังคงใช้วิธีการสื่อสารแบบตั้งรับ (Reactive Communication) ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นคือ ความกลัวจะบดบังเหตุผลเชิงวิชาการ และส่งผลให้การปฏิรูปกฎหมายต้องหยุดชะงักลง เนื่องจากกระแสคัดค้านของสังคม ประวัติศาสตร์การปฏิรูปการศึกษาไทยตลอดสองทศวรรษที่ผ่านมาชี้ให้เห็นชัดเจนว่า การเสนอแนวคิดทางวิชาการที่ถูกต้องเพียงอย่างเดียวไม่เคยเพียงพอ หากปราศจากยุทธศาสตร์การสื่อสารที่สามารถก้าวข้ามจิตวิทยาแห่งความกลัวได้

การจะฝ่าด่านอัมพตเชิงนโยบายดังกล่าวจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนกระบวนทัศน์จากการสื่อสารแบบตั้งรับไปสู่ ยุทธศาสตร์การสื่อสารเชิงรุก (Proactive Policy Communication) การสื่อสารแบบตั้งรับ ซึ่งมุ่งเน้นการออกมาชี้แจงหรือแก้ข่าวหลังจากกระแสความกลัวเกิดขึ้นแล้วนั้น พิสูจน์แล้วว่าไร้ประสิทธิภาพ เนื่องจากทฤษฎีการรับรู้ทางสังคมชี้ว่า ข้อมูลแรกที่เข้าถึงอารมณ์และความรู้สึกของผู้คนจะกลายเป็นกรอบในการตัดสินใจ ที่ยากแก่การแก้ไขในภายหลัง

ในทางตรงกันข้าม ยุทธศาสตร์การสื่อสารเชิงรุกเริ่มต้นจากการกำหนดบทสนทนาสาธารณะล่วงหน้าผ่านการตั้งคำถามท้าทายกรอบความคิดเดิมอย่างตรงไปตรงมา แทนที่จะปล่อยให้ฝ่ายต่อต้านตั้งคำถามเรื่องความพร้อมของสถานศึกษา ฝ่ายผลักดันการปฏิรูปต้องเป็นผู้ตั้งคำถามต่อสังคมว่า

“เราจะยินยอมให้ระบบการศึกษารวมศูนย์ แข่งขันพัฒนาการของเด็กไทยอีกนานเท่าใด?”

“การคุมอำนาจไว้ที่ส่วนกลางตลอด 27 ปีที่ผ่านมา ได้สร้างคุณภาพการเรียนรู้ตามที่สังคมคาดหวังจริงหรือไม่?”

การตั้งคำถามล่วงหน้าเช่นนี้เป็นการเปลี่ยนสถานะของฝ่ายปฏิรูปจากการเป็น “ผู้แก้ไขกล่าวหา” มาเป็น “ผู้กำหนดวาระทางสังคม” และยังเป็นการสื่อสารที่สร้างแนวร่วมซึ่งมีเป้าหมายเดียวกันคือ ผลักดันการเปลี่ยนแปลงเพื่ออนาคตเด็ก และบ้านเมือง

นอกจากนั้น การขับเคลื่อนนโยบายการศึกษาจะต้องอาศัยศักยภาพของสื่อใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อสังคมออนไลน์ รวมทั้งแพลตฟอร์มต่างๆ โดยเปิดให้เป็นพื้นที่ ให้ข้อมูล แยกแยะความจริง และความคิดเห็น เปิดพื้นที่ปลอดภัยในการถกเถียงทางความคิด ซึ่งสื่อสังคมออนไลน์ จะช่วยให้มีสื่อสารโดยไม่ต้องผ่านตัวกลาง ซึ่งช่วยให้ข้อเสนอเชิงนโยบายและสาระสำคัญของกฎหมายสามารถส่งตรงถึงครู ผู้ปกครอง และเยาวชนได้โดยไม่ต้องผ่านการคัดกรองหรือบิดเบือนของโครงสร้างสายการบังคับบัญชา สื่อยุคใหม่ยังช่วยนำเสนอ “ภาพอนาคตที่จับต้องได้” โดยใช้เรื่องราวของสถานศึกษาที่ประสบความสำเร็จจากการได้รับความเป็นอิสระ ซึ่งจะเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญในการเปลี่ยนความหวาดกลัวให้กลายเป็นความต้องการเปลี่ยนแปลง

การจัดทำพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับใหม่ของเราในครั้งนี้ จึงไม่ได้เป็นเพียงการแก้ไขถ้อยคำทางเทคนิคของฝ่ายนิติบัญญัติ หรือการปรับเปลี่ยนแผนผังโครงสร้างของกระทรวงศึกษาธิการ ดังเช่นที่เคยทำมาในอดีต หากแต่เป็นการตัดสินใจเชิงจริยธรรมและวิสัยทัศน์ทางการศึกษาครั้งสำคัญของสังคมไทยว่าจะเลือกเดินไปในทิศทางใด

บทสรุป

เรื่องที่เราต้องถามตัวเองในวันนี้คือ เราจะยินยอมให้ความกลัวต่อความเปลี่ยนแปลง ความกังวลในตำแหน่งแห่งที่ และผลประโยชน์ของระบบราชการเดิม มาทำลายศักยภาพและอนาคตของเด็กไทยต่อไปอีก หรือเราจะกล้าหาญพอที่จะก้าวข้ามความกลัว แล้วร่วมกันส่งมอบ ความเป็นอิสระ (School Autonomy) ให้แก่สถานศึกษา ครู และผู้เรียนอย่างแท้จริง

การฝ่าด่านอุปสรรคทางการปฏิรูปในครั้งนี้ไม่อาจบรรลุผลได้ด้วยความเจียบหรือการตั้งรับ หากแต่ต้องการผู้นำทางการศึกษาและฝ่ายนิติบัญญัติที่กล้าหาญในการใช้ยุทธศาสตร์ การสื่อสารเชิงรุก กล้าที่จะสื่อสารความจริงอย่างตรงไปตรงมา และใช้พลังของสื่อยุคใหม่ในการปลุกหรือความคิดของสังคมเพื่อให้ทุกคนมองข้าม “ความกลัวส่วนบุคคล” ไปสู่ “อนาคตของชาติ”

ถึงเวลาแล้วที่เราจะหยุดยั้งการปฏิรูปเชิงพิธีกรรม

แล้วร่วมกันสร้างระบบการศึกษาที่ตั้งอยู่บนความไว้วางใจในศักยภาพของมนุษย์ เพื่อปลดล็อกการศึกษาไทยให้ออกจากเงาแห่งอดีตได้อย่างแท้จริง

ระบบครูศึกษาและระบบการพัฒนาวิชาชีพ (Teacher Education and Teaching Profession System)

รองศาสตราจารย์ ดร.ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์

บทนำ

“พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ถือเป็นกฎหมายปฏิรูปการศึกษาครั้งสำคัญที่สุด ซึ่งถือกำเนิดขึ้นจากเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 (มาตรา 81) ที่กำหนดให้ต้องมีกฎหมายเพื่อปฏิรูปการศึกษา ในยุคเริ่มต้น กฎหมายฉบับนี้ถูกออกแบบมาด้วยความมุ่งหวังอันยิ่งใหญ่ที่จะเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ แจ้างเกิดแนวคิด “ผู้เรียนเป็นสำคัญ (Child-centered)” เพื่อเปลี่ยนผ่านจากการท่องจำสู่การคิดวิเคราะห์ มีการรื้อโครงสร้างส่วนกลางสู่ระบบ “5 แห่ง” เพื่อความเป็นอิสระในการบริหาร กระจายอำนาจสู่เขตพื้นที่การศึกษา กำหนดระบบการประกันคุณภาพ (กำเนิด สมศ.) และรับรองสิทธิการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี กฎหมายฉบับนี้จึงทำหน้าที่ประหนึ่งเป็นทั้ง “กฎหมายแม่บท” และ “กฎหมายเชิงปฏิบัติการ” ในเวลาเดียวกัน” (ภาวิธ ทองโรจน์, 2569)

ในทางปฏิบัติ ความมุ่งหวังดังกล่าวถูกแปลงเป็นการลงทุนปรับเปลี่ยนโครงสร้างองค์กรระดับกระทรวงศึกษาธิการครั้งใหญ่ ตามมาด้วยการมีหลักสูตรอิงมาตรฐาน (Standards-based Curriculum) ในปี พ.ศ. 2544 ที่มีการปรับปรุงเมื่อปี พ.ศ. 2551 และใช้มาจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตามจากหลักฐานการประเมินผลการเรียนรู้ผู้เรียนทั้งในระดับชาติและนานาชาติ ยังไม่สะท้อนว่าประเทศไทยประสบความสำเร็จในการปฏิรูปการศึกษา เพื่อปรับเปลี่ยนการเรียนรู้ของพลเมืองได้

17 ปีต่อมามีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ปี 2560 แม้จะยังไม่มี พระราชบัญญัติการศึกษาชาติฉบับใหม่ แต่ได้มีการวิเคราะห์ประเด็นปัญหาสำคัญที่จะทำให้การปฏิรูปการศึกษานำไปสู่การปฏิรูปประเทศให้ได้ ถึงขนาดกำหนดประเด็นทางการศึกษาไว้ในรัฐธรรมนูญแทนการ

กำหนดไว้ในกฎหมายระดับพระราชบัญญัติ โดยในหมวด 16 เกี่ยวกับการปฏิรูปประเทศ ได้มีการกำหนดสาระสำคัญเกี่ยวกับการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา ไว้ใน มาตรา 258 จ. ดังนี้

1) ให้สามารถเริ่มดำเนินการให้เด็กเล็กได้รับการดูแลและพัฒนา ก่อนเข้ารับการศึกษา ตามที่ รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ เพื่อให้เด็กเล็กได้รับการพัฒนาร่างกาย จิตใจ วินัย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาให้ สมกับวัยโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย 2) ให้ดำเนินการตรากฎหมายเพื่อจัดตั้งกองทุน เพื่อใช้ในการช่วยเหลือผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษาและเพื่อ เสริมสร้างและพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพครู ให้แล้วเสร็จ ภายในหนึ่งปีนับแต่วัน ประกาศใช้รัฐธรรมนูญนี้ 3) ให้มีกลไกและระบบการผลิต คัดกรองและพัฒนาผู้ประกอบ วิชาชีพครูและอาจารย์ให้ได้ผู้มี จิตวิญญาณของความเป็นครู มีความรู้ความสามารถอย่าง แท้จริง ได้รับค่าตอบแทนที่เหมาะสมกับความสามารถ และประสิทธิภาพในการสอน รวมทั้งมีกลไกสร้างระบบคุณธรรมในการบริหารงานบุคคลของผู้ประกอบวิชาชีพครู 4) ปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนทุกระดับเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนได้ตามความถนัด และปรับปรุงโครงสร้างของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อบรรลุเป้าหมายดังกล่าว โดย สอดคล้องกันทั้งในระดับชาติและระดับพื้นที่

จะเห็นได้ว่า ในรัฐธรรมนูญได้ชี้ประเด็นสำคัญที่ทำให้การปฏิรูปการศึกษา เพื่อทำให้เกิดการปฏิรูปการเรียนรู้ของพลเมืองไม่สำเร็จตาม พ.ร.บ. การศึกษาชาติ 2542 คือ การขาด “กลไกและระบบผลิต คัดกรองและพัฒนาผู้ประกอบวิชาชีพครูและอาจารย์” และ “การ ปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนทุกระดับเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนได้ตามความถนัด”

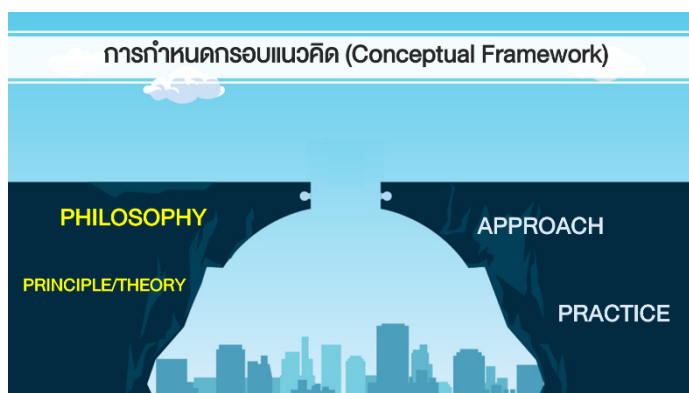
ในร่าง พ.ร.บ. การศึกษาชาติฉบับที่กำลังดำเนินการโดยสภาการศึกษา ก็มีการกำหนด หลักการที่นำไปร่างพระราชบัญญัติการศึกษาชาติไว้ในหลักการที่ 10 เรื่อง ระบบครูศึกษาและ ระบบการพัฒนาวิชาชีพ ซึ่งน่าจะตอบสนองต่อแนวทางที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ บทความนี้จะนำเสนอ กลไกการทำงานและระบบการผลิตครูและระบบการพัฒนาวิชาชีพทั้งครูใน สถานศึกษาและอาจารย์ในสถาบันผลิต ที่จะนำไปสู่การปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนทุกระดับได้อย่างเป็นรูปธรรมผ่านการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมกว่า 20 ปี พร้อมๆ กับความ พยายามปฏิรูปในแนวทางอื่น

ปัญหาสำคัญของการผลิตครูรวมทั้งการใช้และการพัฒนาครูสำหรับประเทศไทย คือ การขาดความเชื่อมโยงระหว่างสถาบันผลิตกับสถานศึกษาที่ช่วยในการผลิตครู และเป็นแหล่งใช้และพัฒนาครูประจำการ ทำให้หลักสูตรผลิตครูของสถาบันผลิตต่างๆ เป็นหลักสูตรเชิงวิชาการ (Academic curriculum) ที่ไม่ตอบโจทย์ภาคปฏิบัติในสถานศึกษาที่ต้องการครูที่มีทักษะและสมรรถนะที่จะสอนนักเรียนให้มีทักษะที่จำเป็นที่จะอยู่ในศตวรรษที่ 21 และในยุคที่ต้องอยู่ร่วมกับ AI อย่างในปัจจุบัน

ดังนั้นแม้จะมีการกำหนด วาระแห่งชาติ เรื่องการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ของทั้งนักเรียน ครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาทั่วประเทศ แต่การขาดระบบครูศึกษาและระบบการพัฒนาวิชาชีพที่ชัดเจน ทำให้ขาดชุมชนการเรียนรู้ร่วมกันในการการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (Professional Learning) ที่จะพัฒนาและปรับปรุงการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นแม้เวลาจะผ่านไปเกือบ 3 ทศวรรษ “การปฏิรูปการจัดการเรียนการสอนเพื่อทำให้เกิดการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้” จึงยังไม่สามารถเกิดขึ้นได้ในประเทศไทย

ระบบอะไรที่จำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนการสอน

ก่อนที่จะสร้างระบบที่จำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนการสอน เรามีความจำเป็นต้อง กล่าวถึง ปรัชญาการศึกษาและการเรียนรู้ (Philosophy of Education and Learning) ทฤษฎีหรือหลักการ (Theory or Principle) แนวทางดำเนินการ (Approaches) และการปฏิบัติ (Practices) ไม่เช่นนั้นจะเกิดเหตุการณ์แบบที่เกิดขึ้นกับความพยายามในการปฏิรูปการเรียนรู้ของประเทศไทยตลอด 27 ปีที่ผ่านมา มีการกล่าวถึงนวัตกรรมและการนำใช้นวัตกรรมมากมายในการปฏิบัติในชั้นเรียน แต่ยังไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับที่ยอมรับกันได้ในสังคม ดังนั้นการกำหนดกรอบแนวคิด (Conceptual Framework) ดังในภาพก่อนจะสร้างระบบทางการศึกษาใดๆ ขึ้นมาจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง

ปรัชญาการศึกษาและการเรียนรู้ ที่สำคัญที่ได้รับการยอมรับกันในวงวิชาการในระดับนานาชาติมีหลากหลายค่ายและหลายสำนัก แต่ประเด็นที่สอดคล้องกัน ได้แก่ ในศตวรรษที่ 21 ปรัชญาการศึกษาที่เน้นการเรียนรู้ของผู้เรียน (Epistemology) มีความสำคัญมากกว่า การเน้นการมีหรือการได้มาซึ่งความรู้ (Existing Knowledge) จากคนอื่น และปรัชญานี้ นำไปสู่หลักการ การในการจัดการศึกษาที่สำคัญคือ การเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียนเพื่อการพัฒนาทักษะการคิดของตน ซึ่งปรัชญาและหลักการดังกล่าว ทำทนายการพัฒนา “แนวทางดำเนินการ (Approaches) และ การปฏิบัติ (Practices) เพื่อตอบสนองปรัชญาและหลักการดังกล่าว

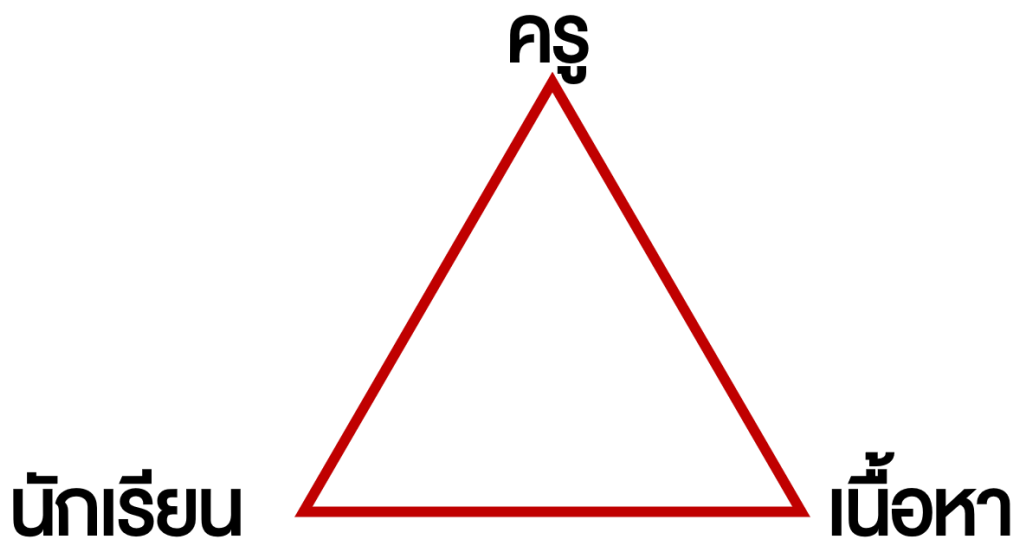
คำที่กล่าวกันโดยทั่วไปที่ดูเหมือนไม่ยาก ในการที่จะเปลี่ยนจาก การเรียนรู้จากการท่องจำความรู้ของคนอื่น มาเป็นการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาทักษะการคิดนั้น แต่ถ้าพิจารณาจากปรัชญาและหลักการแล้วจะเห็นว่า จะเห็นว่าแตกต่างกันอย่างมาก และความสลับซับซ้อนก็แตกต่างกันอย่างมาก “ความรู้ (Knowledge)” เป็น “ผลลัพธ์ (Products)” ของกระบวนการคิด ณ เวลาใด เวลาหนึ่ง ครูในฐานะผู้ถ่ายทอด และ นักเรียนในฐานะ ผู้รับความรู้ จึงสัมผัสได้ถึง **“การมีอยู่” หรือ “การไม่มีอยู่ของความรู้”** จากการวัดและประเมินผลความรู้ในลักษณะผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมดังกล่าว ต่างจากการ การเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิด (Thinking) โดยสิ้นเชิง เพราะการคิดเป็นกระบวนการทางปัญญาในสมอง (Cognitive Thinking Process) ซึ่งมีความเป็นนามธรรมสูงมาก การจะเข้าถึงหรือจับได้เพื่อนำมาพัฒนาเป็นทักษะการคิดที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 จึงเป็นวาระท้าทายการจัดการศึกษาทั่วโลก (Challenging Global Agenda) ดังนั้น วาระแห่งชาติที่กำหนดไว้ในการ พ.ร.บ. การศึกษาชาติ 2542 ในความหมายที่ว่า **“หัวใจของการปฏิรูปการศึกษา คือ การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งไม่เน้นวิชาเป็นตัวตั้ง** (ประเวศ วะสี, 2543)” จึงเป็นเรื่องไม่ง่ายเหมือนที่มีการกล่าวกันหรือสังคมอยากให้เป็น

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า องค์ประกอบแรกของการสร้างระบบที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน คือ การปรับเปลี่ยนกระบวนการ (Products-oriented Approach) ไปเป็น การเน้นทั้งผลลัพธ์และกระบวนการ (Products/Processes oriented Approach)” เมื่อนำกระบวนการทัศน์ใหม่ไปพิจารณาประกอบการจัดการศึกษาแบบเดิมจะทำให้ องค์ประกอบต่างๆ ของระบบเดิมเปลี่ยนไปโดยสิ้นเชิงดังต่อไปนี้

หลักสูตร ที่เน้นเน้นผลลัพธ์ เราก็จะมีเอกสารเกี่ยวกับหลักสูตรหลายเล่ม ได้แก่ เอกสารหลักสูตรแกนกลาง เอกสารหลักสูตรสถานศึกษาของหน่วยงานต่างๆ ที่เข้ามาจัดการศึกษา รวมทั้งรายละเอียดอื่นๆ ที่เกี่ยวกับหลักสูตรดังกล่าว อีกมากมาย เช่น มาตรฐาน ตัวชี้วัด เป็นต้น เนื้อหาสาระ (Contents) ของหลักสูตรที่เน้นผลลัพธ์ ก็จะอยู่ในรูปรายวิชาต่างๆ หรือ หัวข้อต่างๆ ในแต่ละรายวิชา ซึ่งยังไม่ได้เกี่ยวข้องกระบวนการคิดของผู้เรียนโดยตรง

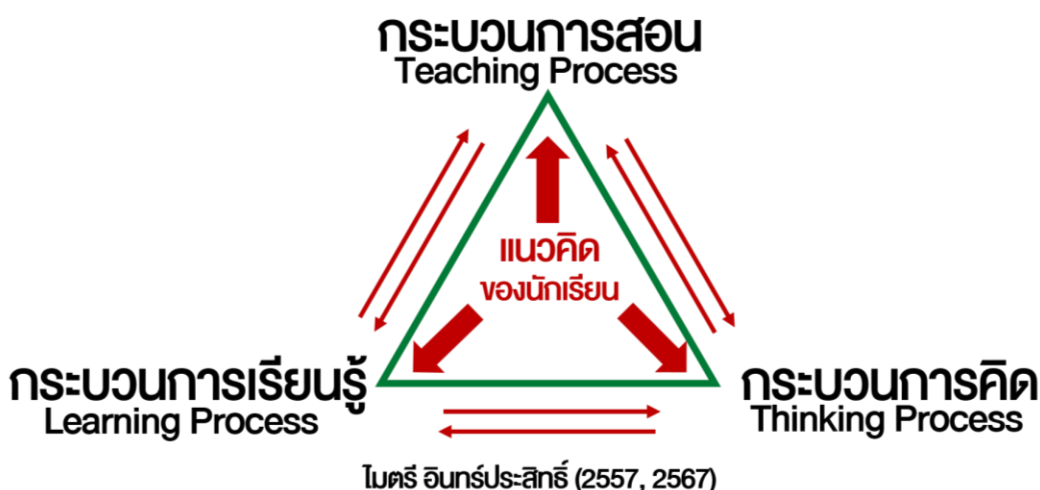
การเรียนการสอนตามหลักสูตร ก็เน้นถ่ายทอดเนื้อหาสาระในรูปความรู้ไปยังผู้เรียน นักเรียนก็จำเป็นต้องเรียนแบบท่องจำที่ขาดความเข้าใจเนื่องจากไม่ได้คิดด้วยตนเอง ซึ่งความรู้ในรูปผลลัพธ์ ในปัจจุบันมีมากมายจนเกินความสามารถที่นักเรียนจะไปจดจำความรู้ต่างๆ เหล่านั้นได้ ถึงแม้จะมีบางคนจำได้ ก็ไม่สามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพเพราะสถานการณ์ต่างๆ เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

ถ้ามองชั้นเรียนด้วยกระบวนการที่เน้นผลลัพธ์เป็นสำคัญ องค์ประกอบหลักของชั้นเรียน ได้แก่ ครู นักเรียน และ เนื้อหา สาระ แสดงดัง didactic triangle ข้างล่างนี้

ภาพแสดง Didactic Triangle: กรอบแนวคิดพื้นฐานในการวิเคราะห์ “ชั้นเรียน”

เมื่อเราปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษา มาเน้นกระบวนการ โมเดลการวิเคราะห์ชั้นเรียนจะมีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ดังแสดงด้วยภาพข้างล่างนี้

ภาพแสดง โมเดลการวิเคราะห์ชั้นเรียนจะมีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น

จะเห็นว่าความสำคัญขององค์ประกอบของชั้นเรียนแบบใหม่ เช่น เนื้อหาสาระในรูปแบบ “กระบวนการคิดของผู้เรียน” มีความเป็นพลวัต (Dynamic) และมีความเป็นองค์รวม และที่สำคัญมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ดังนั้นแนวดำเนินการ (Approaches) หรือ การปฏิบัติ (Practices) ที่ตอบสนองเนื้อหาสาระในลักษณะดังกล่าว จำเป็นต้องมีกลไกที่มีการปรับปรุงอยู่ตลอดเวลา ความเร็วของการเปลี่ยนแปลงการคิดของนักเรียนในปรากฏการณ์ชั้นเรียนเกินความสามารถของครูคนเดียวจะดำเนินการได้

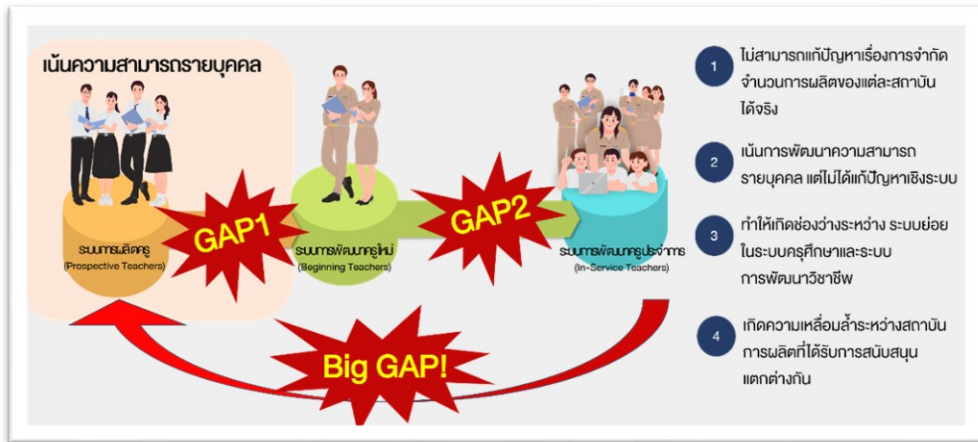
ประเทศญี่ปุ่นในราว ค.ศ. 1872 ได้สร้างระบบและกลไกเพื่อสนับสนุนการทำงานของ ครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาในลักษณะที่ร่วมเรียนรู้ด้วยกันเพื่อพัฒนาและปรับปรุง approaches และ practices อย่างต่อเนื่อง ตัวอย่าง approaches ที่เรียกว่า “Jugyo Kenkyu, Kyozaï Kenkyu, Konai Kenshu” ซึ่งถูกนำเสนอด้วย คำภาษาอังกฤษว่า “Lesson Study” (e.g., Stigler & Hiebert, 1999; Lewis, 2002; Yoshida, 2005) และในภาษาไทยว่า “การศึกษาชั้นเรียน (ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์, 2546, Inprasitha, 2022) ระบบดังกล่าวถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้อาจารย์ ครูและบุคลากรทางการศึกษา สามารถมี Autonomy ในการจัดการเรียนการสอน ทุกคน respect ซึ่งกันและกัน มุ่งพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษาอย่าง

ต่อเนื่องมามากกว่า 150 ปี โรงเรียนสาธิตประถมศึกษาของมหาวิทยาลัยทสึคุบะ (University of Tsukuba) ถือเป็นตัวอย่างของระบบครูศึกษาและระบบการพัฒนาวิชาชีพที่มีอายุการพัฒนายาวนาน และปัจจุบันเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ของการสร้างระบบดังกล่าวในประเทศของตนเอง ผ่านโครงการสำคัญของโลก 2 โครงการได้แก่ APEC Lesson Study ที่ดำเนินการโดยกระทรวงศึกษาธิการของประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่นมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 2006 จนถึงปัจจุบันโดยมีสมาชิกในเขตเศรษฐกิจเอเปคเข้าร่วมทั้ง 21 APEC member economies ส่วนอีกโครงการหนึ่งดำเนินการโดย World Association for Lesson Study ได้จัดการประชุมวิชาการเกี่ยวกับ Lesson Study เป็นประจำทุกปีเริ่มตั้งแต่ปี ค.ศ. 2007 เรียกว่า WALSC: World Association for Lesson Study Conference

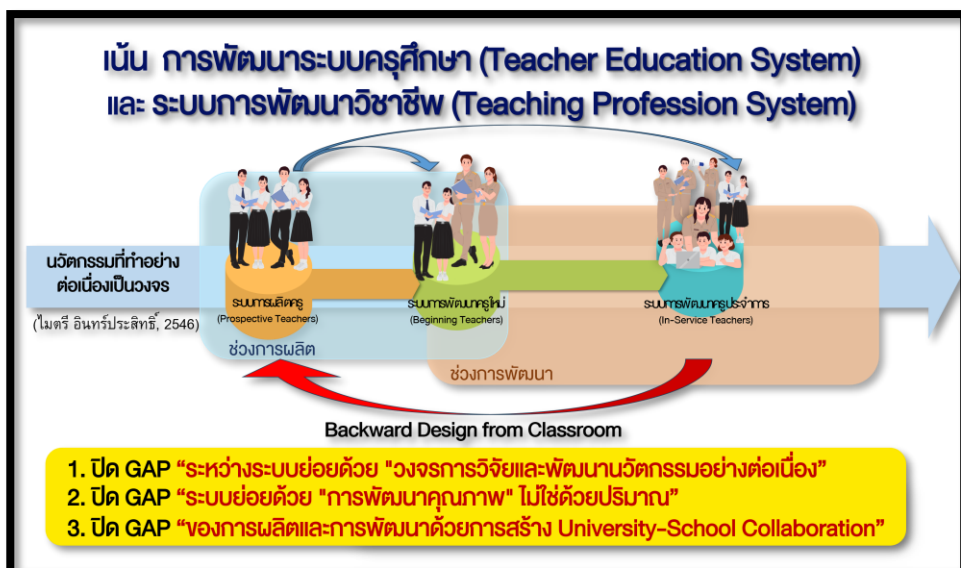
สำหรับประเทศไทย ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์ ในฐานะผู้ดูแลโครงการ APEC Lesson Study ในนามประเทศไทย ได้ transform Japanese Lesson Study เพื่อจะปฏิรูประบบครูศึกษาและระบบการพัฒนาวิชาชีพ โดยออกแบบการใช้ Lesson Study ในประเทศไทยโดยให้สถาบันผลิตทำงานร่วมกับโรงเรียนร่วมพัฒนาวิชาชีพ (Collaborative School) ในระยะยาว โดยวางแผนระยะยาว 30 ปี ดังแผนภาพ โดยในช่วง 10 ปีแรกเตรียม คณาจารย์ที่จะทำหน้าที่ นักครูศึกษา (Teacher Educators) ซึ่งจะต้องทำงานร่วมกับครูประจำการในโรงเรียนเพื่อพัฒนา นักศึกษาครู และ Re/Up Skills ครูประจำการไปพร้อมๆ กัน 10 ต่อมา นักครูศึกษารุ่นใหม่เข้าประจำการในสถาบันผลิตทั่วประเทศ เพื่อสร้างโรงเรียนร่วมพัฒนาวิชาชีพของตนเอง และ 10 ปี สุดท้ายให้นักครูศึกษาทำงานร่วมกันในเชิงเครือข่ายทั่วประเทศ ในการสร้างเครือข่ายทั้งในระดับโรงเรียนและสถาบันผลิตโดยมีการเปิดชั้นเรียนระดับชาติ (National Open Class) ซึ่งเป็นนวัตกรรมภายใต้โมเดลชุมชนการเรียนรู้ร่วมกันเชิงวิชาชีพหลายระดับ (Multi-Level TLSOA Professional Learning Community)

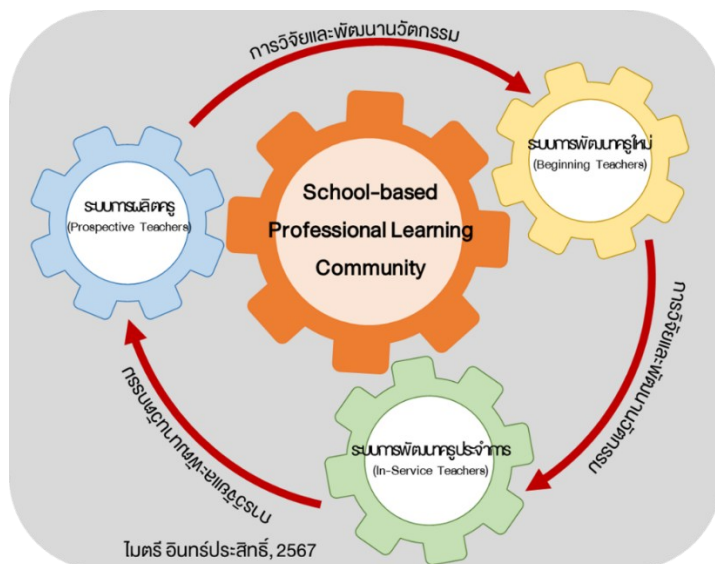
ปัจจุบันแนวคิดเรื่อง การเปิดชั้นเรียน (Open Class) ในฐานะที่เป็นหัวใจสำคัญของโรงเรียนฝึกหัดครูเพื่อร่วมพัฒนาวิชาชีพ (Teacher Training School: TTS) ในโครงการผลิตครูเพื่อพัฒนาท้องถิ่นระยะที่ 2 (พ.ศ. 2569-2582) โดย TTS ถือเป็น New Learning Ecosystem ทำให้เกิดระบบผลิตครูแบบปิดใหม่ที่ปิดช่องว่างของระบบย่อยในระบบครูศึกษาและระบบการพัฒนาวิชาชีพ ดังภาพ

ภาพแสดง ช่องว่าง (Gap) ของแนวคิด เรื่อง “ระบบปิด” แบบเดิม

ภาพแสดง การพัฒนาระบบครูศึกษา (Teacher Education System) และระบบการพัฒนาวิชาชีพ (Teaching Profession System)

ภาพแสดง โมเดลวงจรการวิจัยและพัฒนาวัตกรรมของสถาบันผลิตครู
และโรงเรียนฝึกหัดครูเพื่อร่วมพัฒนาวิชาชีพ

ภาพข้างต้นแสดงระบบการพัฒนาครูตลอดเส้นทางวิชาชีพที่เชื่อมโยงระหว่างระบบการผลิตครู ระบบพัฒนาครูใหม่ และระบบพัฒนาครูประจำการ โดยมีชุมชนการเรียนรู้เชิงวิชาชีพที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-based Professional Learning Community) เป็นกลไกกลางในการประสานความร่วมมือระหว่างสถาบันผลิตครูกับโรงเรียนฝึกหัดครู ระบบทั้งสามมิได้แยกออกจากกันหรือดำเนินไปเป็นลำดับที่สิ้นสุดในแต่ละช่วง แต่ขับเคลื่อนเป็นวงจรต่อเนื่องผ่านการวิจัยและพัฒนาวัตกรรม การนำผลการวิจัยไปใช้ในการปฏิบัติ และการสะท้อนประสบการณ์จากชั้นเรียนกลับไปสู่การปรับปรุงการผลิตและพัฒนาครู วงจรดังกล่าวทำให้โรงเรียนเป็นทั้งพื้นที่ปฏิบัติงานและแหล่งสร้างความรู้ทางวิชาชีพ ขณะที่มหาวิทยาลัยทำหน้าที่เป็นหุ้นส่วนทางวิชาการในการสนับสนุนการเรียนรู้ของครูจากหลักฐานที่เกิดขึ้นจริงในชั้นเรียน เป้าหมายสำคัญคือการสร้างระบบครูศึกษาที่เรียนรู้และพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้และการเรียนรู้ของผู้เรียนในระยะยาว

หลังจากที่มีการสร้างระบบและกลไกในการพัฒนาและปรับปรุงการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง ภายใต้โมเดล TLSOA เพื่อให้มีการขับเคลื่อนในภาพมหภาคของประเทศ จึงได้นำโมเดลดังกล่าวเข้ามาในระบบครูศึกษาและระบบการพัฒนามาตรฐานวิชาชีพใหม่ โดยการสร้างวงจร

ดังภาพโดยความร่วมมือระหว่าง สถาบันผลิตครู หน่วยงานผู้ใช้และพัฒนาครู ในการกำหนด “โรงเรียนฝึกหัดครูเพื่อร่วมพัฒนาวิชาชีพ” (Teacher Training School) ให้เป็นพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษาในการพัฒนาคุณภาพ “ระบบครูศึกษา (Teacher Education System) และ ระบบการพัฒนาวิชาชีพครู (Teaching Profession System)” โดยมุ่งหวังให้ วงจรการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมดังกล่าวจะทำให้เกิดการปฏิรูปการเรียนรู้ของผู้เรียนที่ แท้จริงเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาของประเทศโดยดูจากตัวชี้วัดต่อไปนี้ 1) โรงเรียนร่วม พัฒนาวิชาชีพครูขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนการเรียนรู้เชิงวิชาชีพโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของ การพัฒนา (School-based Professional Learning Community) 2) เกิดเครือข่ายของ ชุมชนการเรียนรู้เชิงวิชาชีพในหลายระดับ ทั้งระดับโรงเรียน ระดับเขตพื้นที่ ระดับจังหวัด และ ระดับประเทศ (Multi-Level of Professional Learning Community) 3) สถาบันผลิตและ โรงเรียนร่วมพัฒนาวิชาชีพทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบครูศึกษาและระบบการพัฒนา วิชาชีพครู (Teacher Education and Teaching Profession System) การเปลี่ยนแปลงทั้ง สามด้านมุ่งนำไปสู่การยกระดับผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน โดยเฉพาะทักษะและสมรรถนะที่ จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตและการเป็นพลเมืองในศตวรรษที่ 21 ผลลัพธ์ดังกล่าวควรพิจารณา จากหลักฐานที่หลากหลาย ทั้งการประเมินการเรียนรู้ในระดับชั้นเรียน การประเมินระดับชาติ และการประเมินมาตรฐานสากล เช่น โครงการประเมินสมรรถนะนักเรียนมาตรฐานสากล (Programme for International Student Assessment: PISA) มิใช่พิจารณาจากคะแนน สอบหรือผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการเพียงมิติเดียว

จากหลักการข้างต้น ประกอบกับผลการศึกษาของ Stigler และ Hiebert (1999) และ OECD (2018) การปฏิรูปการศึกษาที่มุ่งเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับ คุณภาพของการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจริงในชั้นเรียน และผลลัพธ์ของผู้เรียนในรูปของทักษะและ สมรรถนะที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 แนวคิดดังกล่าวนำไปสู่การออกแบบหลักสูตรการผลิต และพัฒนาครูที่มีได้เน้นเฉพาะความรู้และทักษะการสอนของครูเป็นรายบุคคล แต่ต้องพัฒนา สมรรถนะในการทำงานร่วมกับผู้อื่นผ่านชุมชนการเรียนรู้เชิงวิชาชีพในหลายระดับ เพื่อให้ครู สามารถศึกษาการเรียนรู้ของผู้เรียน ใช้หลักฐานจากชั้นเรียนในการสะท้อนผล และร่วมกัน ปรับปรุงการปฏิบัติในชั้นเรียน (classroom practices) อย่างต่อเนื่อง อันจะนำไปสู่การ ยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- โครงการผลิตครูเพื่อพัฒนาท้องถิ่นระยะที่ 2 (2569-2578).
- ประเวศ วะสี. (2543). จุดประกายการปฏิรูปการเรียนรู้สู่สหัสวรรษใหม่. กรุงเทพฯ: ครูสภาลาดพร้าว.
- ภาวิช ทองโรจน์. (2569). ยกเครื่องการศึกษาไทย: ปัญหาการศึกษาไทย-ใครว่าแก้ไม่ได้. ศูนย์รวมผู้เชี่ยวชาญด้านการปฏิรูปการศึกษา, สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.), สถาบันศึกษาวิวัฒน์.
- ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์. (2569). การเปิดชั้นเรียน (Open class) ไม่ใช่กิจกรรมแต่คือ “ระบบจุลภาค” (Microsystem) สำหรับการวิเคราะห์และยกระดับคุณภาพการศึกษา. มุลินิการศึกษาเพื่อการพัฒนาทักษะการคิด.
- Barber, M., & Mourshed, M. (2007). *How the world's best-performing school systems come out on top*. McKinsey & Company.
- Inprasitha, M. (2003). Teaching by using open approach in mathematics classroom of Japan. *KKU Journal of Mathematics Education*, 1, 1-17.
- Inprasitha, M. (2015). New model of teacher education program in mathematics education: Thailand experience. In C. Vistro-Yu (Ed.), *In pursuit of quality mathematics education for all: Proceedings of the 7th ICMI-East Asia Regional Conference on Mathematics Education* (Vol. 1, pp. 97–100). Philippine Council of Mathematics Teacher Educators.
- Inprasitha, M. (2022). Lesson study and open approach development in Thailand: a longitudinal study. *International Journal for Lesson & Learning Studies*, 11(5). Pp.1-15. Emerald Publishing Limited 2046-8253. DOI 10.1108/IJLLS-04-2021-0029
- Lewis, C. (2002). *Lesson study: A handbook of teacher-led instructional change*. Research for Better Schools.
- OECD. (2018). *Effective teacher policies: Insights from PISA*. OECD Publishing.
- OECD. (2020). *Policies to support teachers' continuing professional learning: A conceptual framework and mapping of OECD data*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/247b7c4d-en>
- Stigler, J. W., & Hiebert, J. (1999). *The teaching gap: Best ideas from the world's teachers for improving education in the classroom*. Free Press.
- Yoshida, M. (2005). An introduction to lesson study. In P. Wang-Iverson & M. Yoshida (Eds.), *Building our understanding of lesson study*. Research for Better Schools.

“

การจะนำไปสู่การปฏิรูปอย่างแท้จริง
ไม่สามารถใช้กระบวนการเดิมได้แต่ต้องอาศัย

คานงัดใหม่ (New Leverage)

”

ศูนย์รวมผู้เชี่ยวชาญเพื่อการปฏิรูปการศึกษาไทย
(Hub of Talents for Thailand Education Reform: HTER)
สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)
www.hter.edts.or.th

ISBN 978-974-326-742-0

9 789743 267420